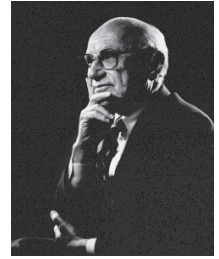

Klassikeren

«Vi er alle keynesianere nå.» 31. desember 1965 var dette sitatet å lese i Time Magazine, tilskrevet Milton Friedman (1912–2006). Men 4. februar 1966 publiserte Time et brev fra Friedman der han opplyste om at sitatet var tatt ut av kontekst. Det Friedman hadde sagt var «På én måte er vi alle keynesianere nå, men på en annen måte er det ingen som lengre er keynesianere», og han understreket i brevet at den andre halvdel av sitatet var minst like viktig som den første. I tillegg til å være tatt ut av sin opprinnelige sammenheng, har sitatet også ofte blitt tilskrevet USAs 37. president Richard Nixon (1913–1994).

debatt@klassekampen.no

IDEER

John Maynard Keynes ønsket intet mindre enn en teoretisk revolusjon

Revolusjonerend

Roman Linneberg Eliassen
KEYNES

Om man spør en økonom hva som var det viktigste økonomiske verket i det forrige århundret, vil svaret sikkert være John Maynard Keynes' «Allmenn teori om sysselsetting, rente og penger» fra 1936. Det er imidlertid langt fra sikkert at vedkommende har lest boken. De fleste økonomer anerkjenner sin gjeld til økonomien som viste veien ut av den store depresjonen og den massive arbeidsledigheten.

Likevel har utviklingen i verdensøkonomien de siste tiårene gått i motsatt retning av hans anbefalinger for å verne oss mot kapitalismens ustabile vesen: sosialisering av investeringen og en jevnere inntektsfordeling. Vi har erfart konsekvensene av et deregulert finansmarked, og med henblikk på finanskrisen og gjeldskrisen, har «Allmenn teori» gjenfunnet sin aktualitet.

Selv om økonomstanden plukket opp en del av Keynes' innsikter, ble viktige deler oversett. Den nyklassiske teorien han søkte å erstatte, dominerer den dag i dag den økonomiske vitenskapen. Allmenn teori bidro til å reformere måten økonomer og politikere tenker om økonomisk politikk; den skapte et handlingsrom for

staten. Men verkets egentlige siktepunkt var et annet: en teoretisk revolusjon! Denne har til dags dato uteblitt.

La oss så først ta en titt på de innsiktene som i større eller mindre grad er anerkjent, for siden å streife innom noen av de oversette aspektene.

Keynes kritiserte rådende økonomisk teori for å ta for gitt at et fritt marked ville sørge for optimal ressursutnyttelse og dermed full sysselsetting. Teorien unnlot å behandle årsakene til endringer i produksjon og sysselsetting. Under den store depresjonen var det påfallende at markedskraftene ikke klarte å sysselsette alle ledige hender. Dette fikk Keynes til å gjendrive «Says lov», som sier at «tilbudet skaper sin egen etterspørsel» – alle produserte varer må konsumeres.

Says lov var en feilslutning basert på at de totale utgiftene i samfunnet er lik de totale inntektene, som er en regnskapsmessig nødvendighet, men årsaksforholdet løper andre veien. Produksjonsnivået bestemmes av «den effektive etterspørselen». Det er ingen automatikk i at konsumet og investeringen er tilstrekkelig til å sikre full sysselsetting. Markedsystemet er iboende ustabil. Det graviterer ikke mot en likevekt av full kapasitetsutnyttelse, og trenger som regel hjelp for å oppnå dette.

Slik åpnet Keynes døren for at staten kunne drive aktiv penge- og finanspolitikk for å sette de ledige ressursene i sving. Han reddet det kapitalistiske systemet fra den røde fare, og han reddet den økonomiske vitenskap. De

moderne blandingsøkonomiene vokste frem under «keynesianismens» fane.

I disse dager opplever vi verdensøkonomiens mest ustabile periode siden den store depresjonen. Hvordan kunne vi havne her? Har ikke Keynes lært oss både å unngå og å mestre denne type økonomiske kriser?

Om vi ser nærmere på Keynes' analyse av den effektive etterspørselen, oppdager vi en glemt, men viktig, beskjed. Investeringene, som er den faktoren som gir opphav til konjunkturbevegelsen, er avhengig av profitforventninger. Disse forventningene baseres på et svært skjørt kunnskapsgrunnlag. Vi vet ingenting om fremtiden! Denne fundamentale usikkerheten gjør at vurderinger av investeringsverdi må fattes på et annet grunnlag enn den faktiske fremtidige avkastningen. Vi søker tilflukt hos konvensjonene; vi søker å tilpasse oss gjennomsnittsfremtidningen i markedet; vi går ut fra at dagen i morgen blir som dagen i dag, med mindre vi har en avgjort grunn til å tro noe annet. Når aksjer prises på børsen, spiller de konvensjonelle oppfatningene om fremtidig avkastning hovedrollen.

I gode tider råer optimismen, og denne optimismen virker selvforsterkende gjennom en positiv feedbackmekanisme. Når det begynner å bre seg oppfatninger om at den fremtidige avkastningen er overvurdert, snur bevegelsen. Aktørene mister troen på fremtiden. De søker seg til det tryggeste aktivum som finnes: penger (og andre likvide midler). «Likviditets-

preferansen» øker, kursene faller, og kreditten tørker ut. Vi kan få finanskriser.

Slik beskriver Keynes finansmarkedenes virke: De styres av massepsykologi. De ligner på casinovirksomhet, stolteken, svarteper. I tillegg dreier handel på børsen seg nesten utelukkende om kortsiktig vinning, altså spekulasjon.

Det er verdt å merke seg at aktørenes atferd, i Keynes' øyne, ikke er irrasjonell. Det mest rasjonelle man kan gjøre i en verden av usikkerhet, er å følge konvensjonene. Hvis det er noe som er irrasjonelt, er det systemet. Et deregulert marked for handel med investeringer er ikke innrettet for å sikre et investeringsnivå i samsvar med full sysselsetting. Det utgjør den største trusselen mot aktivitetsnivået i økonomien. Det klare politiske budskapet fra Keynes er at investeringen på en eller annen måte må sosialiseres.

I lys av de siste årenes hendelser i verdensøkonomien, er det en takknemlig oppgave å påpeke dette aspektet av Keynes' teori. Dereguleringen av finanssektoren i opptakten til finanskrisen, hadde sitt intellektuelle alibi i «hypotesen om effektive markeder» – støttet av mange konvensjonelle økonomer – som antar at risiko kan prises på korrekt vis. Men om vår kunnskap om fremtiden er fundamentalt usikker, er dette umulig.

Gjeldskrisen i eurosonen er et ugjennomsiktig problem. En fiks ferdig oppskrift å la Keynes kan trolig ikke gjennomføres. Likevel kan deflasjonspolitikken analyse-

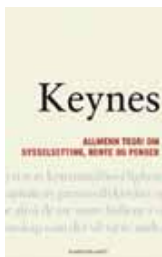
res ved hjelp av hans teori. Lønnskutt fører til reduksjon i konsumetterspørselen, som også får ringvirkninger i form av reduserte insentiver til å produsere og investere for bedriftene. Den effektive etterspørselen reduseres. Lønnsreduksjon krymper nominelt BNP og fører til at gjeldsbyrden vokser. Dersom det finnes et spareoverskudd i privat sektor (som ikke investeres), er det kanskje hit man bør se for å finne midler til å øke etterspørselen. Uansett hvilket utføre et land befinner seg i, er tosifret arbeidsledighet aldri full kapasitetsutnyttelse.

Keynes' tenkning kan hjelpe oss å forstå hvordan verdensøkonomien har havnet der den er i dag. Detaljene i teorien er likevel tilpasset en annen tid enn den vi nå gjennomlever. Men verkets aktualitet forsterkes av at Keynes tenkte økonomi på en annen måte enn både hans forgjengere og etterfølgere.

«Allmenn teori» kan leses som en skisse til et nytt paradigme i økonomifaget. Den er ment å skulle gjelde for det moderne kapitalistiske systemet som sådan, det vil si en monetær produksjonsøkonomi, hvor skiftende syn på fremtiden påvirker produksjon og sysselsetting, og pengenes egenskaper spiller en sentral rolle. Dette står i motsetning til et studium av abstrakt markedslogikk – en analyse av «reelle byttehandler», hvor penger bare er byttemiddel – ved hjelp av matematiske deduksjonsmetoder. Keynes var skeptisk til fremveksten av «matematisk økonomi» og økonometrien, fordi en utstrakt bruk av abstrakte metoder kunne

«Keynes tenkte økonomi på en annen måte»

B

John Maynard Keynes' «The General Theory of Employment, Interest and Money» utkom første gang i 1936, og har blitt et helt sentralt referanseverk innenfor økonomien. I forrige uke kom den for første gang på norsk, med tittelen «Allmenn teori om sysselsetting, rente og penger», oversatt av Roman Linneberg Eliassen. Dagens ideer-tekst bygger på oversetterens etterord.

Kan vi nihilistiske, trylletriksende jazzentusiaster i det minste få holde en liten forsvarstale før vi plasseres på det idéhistoriske pleiehjemmet for godt?

BJARNE RIISER GUNDERSEN HOLDER APPELL FOR IRONIGENERASJONEN I MORGENBLADET 28. OKTOBER

KLASSEDELTE BYER

jon. Den lar vente på seg, skriver **Roman Linneberg Eliassen.**

e – i teorien

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS. KNUGUNN@ONLINE.NO

tilsløre den virkeligheten man søkte å beskrive. Økonomi er en moralvitenskap, ikke naturvitenskap. For Keynes skulle økonomisk

argumentasjon være i overensstemmelse med sunn fornuft og normal språkbruk, og springe ut av direkte observasjon av den økono-

miske virkeligheten. Denne metodekritikken er – uavhengig av hva man måtte mene om den – vel så relevant i dag som for 75 år siden.

Keynes ble, som nevnt, kapitalismens redningsmann – og det var også planen hans. Han hadde likevel en utopisk visjon som deler mange trekk med sosialismen, men han anså en styrt kapitalisme som det beste middelet til å løse oppgaven: å kombinere økonomisk effektivitet, sosial rettferdighet og individets frihet.

I essayet «Economic Possibilities for our Grandchildren» skisserer han sin fremtidsvisjon. For Keynes var målet med økonomisk vekst å løse «det økonomiske problemet» og slik sette oss i stand til å leve «klokt, fornøyet og godt» – fri fra arbeidets åk, fri til å nyte livets gleder. Han var i dette sterkt inspirert av moralfilosofen G.E. Moore, som mente at menneskets etiske siktemål var å maksimere bevissthetstilstander som representerer «godhet». «Gode» opplevelser kan føre med seg både smerte og nytelse, så som kjærlighet og kunst.

For Keynes er det normative argumentet for vekst ikke at det muliggjør konsum av flere nytelsesobjekter, slik en mer grovskåren utilitarisme vil implisere, men at det frigjør tid og slik gir oss alle muligheten til å leve det gode liv. I hans utopi har vi blitt av med den «avskyelige» og «halvpatologiske» pengefetisjismen; knappheten på kapital vil ha opphørt og rentenistklassen har dødd ut. Men inntil kapitalakkumuleringen har sørget for at våre grunnleggende behov er tilfredsstillt, og vi kan begynne å konsentrere oss om livets virkelige gleder, er vi avhengige av disse mindre tiltalende

menneskelige tilbøyelighetene.

Barnebarne liv fortøner seg imidlertid ikke helt som i bestefars drømmer. Vi arbeider ikke bare tre timer dagen, og det bare fordi vi har lyst! Keynes undervurderte kapitalismens evne til å generere nye behov hos konsumentene for at kapitalakkumuleringen skal kunne fortsette med knappheten intakt; han undervurderte fastheten i folks umettelige behov for rikdom og status, som bare kan overkommes med en endring i livsholdning. Spørsmålet gjelder ennå: Hva vil vi egentlig med den økonomiske veksten? I dag har den ytre begrensningen for vekst blitt tydelig. Vi kan bare spekulere i hvordan Keynes ville ha innlemmet det økologiske problemet i sin analyse.

På tre forskjellige nivåer er Keynes' teori og ideer fortsatt høyaktuelle. For det første er en del av den konkrete analysen fra 30-tallet overførbart til den nåværende situasjonen i verdensøkonomien. For det andre hjelper hans metodologiske betraktninger oss å begripe den moderne kapitalistiske økonomiens virkemåte og stimulerer til å bruke det som utgangspunkt for økonomisk teoretisering. I forlengelsen av dette, kan vi lære å orientere våre teorier med tanke på direkte relevans for de konkrete utfordringene samtiden måtte by på – være seg massiv arbeidsledighet, gjeldskriser eller klimaendringer. Kapitalismens ry synes nok en gang å stå på spill – på godt eller vondt.

Roman Linneberg Eliassen

te enn både forgjengere og etterfølgere»